

Tekst naukowy i jego realizacje. Wstęp do rozważań

Małgorzata Rzeszutko-Iwan

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Wszechogarniające procesy hybrydyzacji: hybrydowe formacje dyskursywne¹, multisemiotyczne hybrydy (Internet, nowe media elektroniczne, a wśród nich: portale społecznościowe, tablety, telefony komórkowe nowej generacji, smartfony), cechuje wzmożona interaktywność i perswazyjność przekazu. Zmienność, zmiana, postęp doprowadziły do tzw. zwrotu semiotycznego, wiążącego się z nieustannie zachodzącymi współczesnymi zjawiskami dyskursywnymi, jakimi są: multimodalność, hybrydyczność, polifoniczność komunikacji. Wielość i jednoczesność sposobów komunikowania się (obraz, dźwięk) powodują modyfikację w sferze porozumiewania się oraz przejście od percepcji logocentrycznej do multisensorycznej, multimodalnej. Zgodnie ze spostrzeżeniami Anny Duszak (2012: 16–18) centrum analizy dyskursu stanowi kategoria gatunku, który organizuje przestrzeń dyskursywną, zaś „dyskurs realizuje się w tekstach, w ramach konwencji gatunkowej” (Grzmil-Tylutki 2012: 51). Jak zauważa Anna Duszak (2012: 21–22), we współczesnej lingwistyce można mówić o tendencji do dominacji ikonosfery nad logocentryzmem. Badaczka posuwa się nawet do sformułowania pytania: język czy obraz? Komunikację cechuje swoisty

---

1. Por. próbę systematyzującego zestawienia ujmowania pojęcia dyskursu z perspektywy francuskiej analizy dyskursu, Krytycznej Analizy Dyskursu, niemieckiej lingwistyki dyskursu, polskiej lingwistyki oraz teorii M. Foucault (Rzeszutko-Iwan 2015: 40–55).

okulocentryzm (wzrokocentryzm)². Współczesna perspektywa lingwistyki tekstu ukazuje tym samym komunikację w świecie nauki jako koegzystencję elementów werbalnych oraz ikonicznych. W jednym z jej wymiarów, a mianowicie w przestrzeni konferencyjnej, polifoniczność oraz multimodalność komunikacji przejawiają się przez współlistnienie referatu wygłaszanego i prezentacji, referatu odczytywanego i prezentacji, a w szerszym kontekście także artykułu (drukowanego), abstraktu, streszczenia, hand-outu. Teksty te stanowią różne ukonkretnienia, różne odśłony jednego konceptu, jednego obiektu mentalnego lub tej samej idei, będącej w umyśle badacza. Obiekt idealny, konstrukt myślowy znajduje swój wyraz w komplementarnych wobec siebie, odmiennych do pewnego stopnia konkretyzacjach w postaci różnych typów tekstów. Są one wyraźnie ze sobą skorelowane i pozostają we wzajemnych relacjach, można zatem mówić o tzw. łańcuchach tekstowych.

Celem artykułu jest wskazanie tekstów pojawiających się w przestrzeni konferencyjnej oraz występujących między nimi zależności. Przy czym prezentowane rozważania wymagają szerszych analiz, co przekracza ramy niniejszego opracowania. Autorka artykułu opowiada się za szerokim rozumieniem pojęcia tekstu³: „Tekst utożsamiany jest z ponaddaniową całością, o określonym nacechowaniu gatunkowym i stylowym, poddającą się holistycznej interpretacji semantycznej i komunikacyjnej, wykazującą przy tym strukturalną integralność i spójność semantyczną, a także logiczny i kompozycyjny podział wewnętrzny. Stanowi hierarchiczną strukturę, podporządkowaną ogólnej schematyzacji, a przede wszystkim określonej funkcji komunikacyjnej. Pojmowany jest jako wystąpienie lub zdarzenie komunikacyjne” (Rzeszutko 2003: 28).

---

2. Na temat interpretacji materiałów wizualnych por. Rose (2010). Pojawienie się tendencji okulocentryzmu zamiast logocentryzmu powoduje zainteresowanie zagadnieniami np. syntezy i percepcji obrazu i słowa itp.; Hopfinger (1997); Lull (red. 2001).

3. Por. też syntetyczne ujęcie zagadnień istotnych dla ukazania funkcjonowania pojęcia tekstu w polskiej myśli tekstologicznej, z zaznaczeniem znaczących odniesień w obcej literaturze przedmiotu, wskazaniem na wybrane ustalenia genologii lingwistycznej oraz bogatą literaturę przedmiotu; Rzeszutko-Iwan 2009; Bilut-Homplewicz, Czachur i Smykała (red. 2009).

Styl naukowy⁴ funkcjonujący w realiach konferencyjnych cechuje współlistnienie elementów oralnych i piśmiennych⁵. Dialogiczność w ramach tej przestrzeni dyskursywnej jawi się jako znamienna cecha retoryki naukowej. Zgodnie z wcześniejszymi stwierdzeniami „dyskurs realizuje się w tekstach, w ramach konwencji gatunkowej” (Grzmil-Tylutki 2012: 51). Wybór gatunku wpływa na określoną wariantywność stylistyczną każdej realizacji tekstowej. Każdy egzemplarz gatunku⁶ musi tym samym spełniać pewne warunki dotyczące:

- a) formy,
- b) treści (o czymś),
- c) celu, funkcji,
- d) informatywności,
- e) osadzenia w sytuacji (por. Duszak 1998: 35–42).

Sytuację komunikacyjną cechuje wyraźnie określony układ nadawczo-odbiorczy: nadawca – autor referatu/artykułu (osoba wygłaszająca referat, przedstawiająca prezentację etc.) oraz odbiorca/odbiorcy. Należy przyjąć założenie o zbliżonym językowym obrazie świata przywołanych partnerów interakcji, podobieństwie procesów mentalnych czy znajomości schematów poznawczych, sposobie narracyjnego⁷ ujmowania zjawisk, osadzonych w ramach komunikacji w świecie nauki. Wzrost znaczenia ikonosfery i tym samym pozycji obrazu w całościowo pojmowanej komunikacji, komunikacji w innych sferach, powodują niemalże konieczność współwystępowania wygłaszanego referatu i przedstawianej prezentacji w omawianej przestrzeni dyskursywnej. Zatem nie tylko meritum przekazu, ale i aspekty estetyczne prezentacji jawią się jako bardzo istotne elementy całego komunikatu. W kontekście mówienia

---

4. Zob. Gajda (1990; 1993); Duszak, Jopek-Bosiacka i Kowalski (red. 2015).

5. Por. też nt. wtórnej oralności Ong (1992).

6. W literaturze przedmiotu gatunek pojmowany jest jako: 1) typ wypowiedzi (prototyp): M. Bachtin, A. Wierzbicka, S. Eggins, J. Martin oraz 2) konwencja kulturowa: S. Skwarczyńska, T. Dobrzyńska, A. Furdal, J. Bartmiński, S. Gajda, M. Wojtak. Na temat ujęć definicyjnych wraz z obszerną literaturą przedmiotu por. Rzeszutko-Iwan (2015: 63–67).

7. Na temat narracji jako sposobu rozumienia świata por. Trzebiński (red. 2001).

o współczesnej komunikacji przez pryzmat okulocentryzmu ważne stają się takie parametry, jak: możliwości oprogramowania używanego sprzętu (laptopa czy komputera), indywidualne preferencje autora, umiejętność przykucia uwagi odbiorcy i jego zdolności koncentracji. Ważna pozostaje wizualna organizacja (kod wizualny) komunikatu, czytelność, bowiem zastosowany układ elementów graficznych pełni różne funkcje, np. wskazuje na charakter prezentowanych treści, podkreśla hierarchię aksjologiczną. Stosowane tytuły, podtytuły slajdów pełnią funkcję analogiczną do nagłówka (np. prasowego, tytułu bloga): zapowiadają, streszczają, wskazują linię interpretacyjną komunikatu⁸. Cechą komunikacji, w której ważną rolę odgrywa ikonosfera, jest także zwracanie uwagi na wielkość obrazów, ich rozmieszczenie na slajdzie, zastosowany kontrast, kolor, obramowanie, podkreślenie, tło, ramki, linie, przejścia. Można zaryzykować twierdzenie, że atrakcyjne przedstawienie obiektu jest utożsamiane z atrakcyjnością samego obiektu, o którym mowa. Zastosowany układ graficzny pełni jednocześnie funkcję poznawczą i aksjologiczną, porządkuje oraz hierarchizuje przedstawiane i omawiane treści. Wskazuje na podobieństwa i różnice, podkreśla je. Wizualne aspekty prezentacji obejmują zatem układ różnych elementów: obraz, zdjęcie, wykres (komunikat racjonalny i logiczny, który za pomocą kodu wizualnego – i werbalnego – dostarcza danych na jakiś temat), schemat, cytat, motto, istotny jest ich rozmiar i rozmieszczenie. Odejście od logocentryzmu uzasadnia włączenie do prezentacji także elementów muzycznych, gdyż muzyka posiada zarówno potencjał denotacyjny, jak i konotacyjny.

W omawianej przestrzeni dyskursywnej zachodzi tym samym, o czym już wspomniano, dynamiczna interakcja elementów werbalnych i niewerbalnych. Obraz jako złożona syntagma konotuje znaczenia indywidualne oraz sensy i znaczenia zdeterminowane zarówno społecznie, jak i kulturowo. Odbiorca i nadawca zjednoczeni przez światopogląd, typ racjonalności (myślenie potoczne, myślenie scjentyistyczne), postawę

---

8. Tytuł, podtytuł to pozycje strategiczne w tekście według T.A. van Dijka (red. 2001).

zyciową (afirmacja, negacja świata), system pojęć, wartości, procesy poznawcze, schematy narracyjne itp. dążą do poznania, rozumianego jako porządkowanie, interpretowanie pojawiających się treści, oraz do zrozumienia, czyli stworzenia własnej, spójnej, skończonej lub stającej się opowieści. Każdy pojawiający się w referacie, artykule, prezentacji itd. element jest potencjalnym znakiem do odczytania⁹.

Poniższa tabela ukazuje typy tekstów, funkcjonujących w przestrzeni konferencyjnej oraz ich cechy¹⁰ i tym samym wskazuje na łańcuchy zależności pomiędzy wymienionymi konkretyzacjami, które pojawiają się w omawianej przestrzeni dyskursywnej.

cechy tekstów	typy tekstów					
	abstrakt	referat	prezentacja	hand-out	artykuł	streszczenie
funkcja	perswazyjna impresywna	poznawcza informacyjna	poznawcza informacyjna	poznawcza informacyjna	poznawcza informacyjna	poznawcza informacyjna
układ treści	liniowy	liniowy, sekwencyjny	liniowy, sekwencyjny	liniowy, sekwencyjny	liniowy, sekwencyjny	liniowy
		semantyczne rozgałęzienie, parcelatywność, sensoryczne, denotacja, konotacja				
przekaz treści (sposób, jak?)	jednoznaczny, (zarysowujący, zapowiadający)	jednoznaczny, całościowy	jednoznaczny, aspektowość, kontrpunkt (polifonia)	jednoznaczny, aspektowość, kontrpunkt (polifonia)	jednoznaczny, całościowy (pełny)	jednoznaczny, uogólniający
		aspektowość, kontrpunkt (polifonia), denotacja, konotacja				

9. Por. ustalenia Szkoły Palo Alto na temat pankomunikacjonizmu; Watzlawick, Beavin Bavelas i Jackson (1967); Skibiński (2003).

10. Zamierzeniem autorki nie jest prezentowanie zespołu cech, wyznaczników, lecz ukazanie na przykładzie wybranych cech powiązań pomiędzy wyróżnionymi konkretyzacjami. Por. też podobne tabelaryczne zestawienie Wilkoń (2002: 265).

relacje treściowe	generalizacja	relacje wynikowe, wnioskowanie	partytywność, potwierdzenie	partytywność, potwierdzenie	relacje wynikowe, wnioskowanie	generalizacja
zapowiadanie, uzupełnianie, potwierdzenie						
kompozycja	homogeniczna, koherentna, izomorficzna	homogeniczna, koherentna, izomorficzna	homogeniczna, koherentna, izomorficzna	homogeniczna, koherentna, izomorficzna	homogeniczna, koherentna, izomorficzna	homogeniczna, koherentna, izomorficzna
heterogeniczna, złożona, nieizomorficzna						
dominanta	zarys, cel	przedstawienie zagadnienia	slajdy	punkty, cytaty	analiza zagadnienia, wnioski, konkluzje	w jednym zdaniu wyrażony globalny sens artykułu ¹¹

Tabela 1. Typy tekstów w przestrzeni konferencyjnej. Źródło: opracowanie własne.

Zestawione w tabeli różne realizacje tekstowe, w których ujawnia się ten sam obiekt mentalny (pomysł, zarys, koncepcja), np. prezentacja, hand-out, artykuł, pozostają ze sobą we wzajemnych relacjach. Pomiędzy konkretnymi wymienionymi tekstami istnieją powiązania „chronologiczne”:

1. zapowiadania: abstrakt, referat (por. Zał. 1),
2. współwystępowania: prezentacja, hand-out, referat,
3. podsumowywania: artykuł, streszczenie (por. Zał. 2).

Związki te można określić, jak już zostało podane, jako łańcuchy tekstowe. Wszystkie przywoływane teksty, np. artykuł, streszczenie¹², prezentacja, posiadają ten sam sens globalny, np. abstrakt ewokuje główne wątki myślowe, które następnie pojawiają się w prezentacji, referacie, artykule. Hand-out stanowi ujmującą pewne aspekty pomoc (choćby

11. Na temat streszczenia jako działania na tekście por. Bartmiński (1992).

12. Według T.A. van Dijka streszczenie wyraża globalny sens tekstu (Duszak 1998: 192; por. Bartmiński 1998).

przykłady) wobec wygłaszanego referatu lub/i prezentacji. Można powiedzieć, iż informacje zawarte w wymienionych konkretyzacjach stanowią różne ujęcia tych samych treści.

Przywoływane teksty, w których ujawnia się ten sam obiekt mentalny funkcjonujący w umyśle badacza, realizowane są zgodnie z właściwymi dla nich normami gatunkowymi. Nawiązując do ustaleń M. Wojtak, gatunki tworzą kolekcję form, czyli „układy powtarzających się współwystępowań” (Wojtak 2004: 308). Pomędzy gatunkami pojawiają się określone relacje. Relacje pokrewieństwa¹³ czy relacje derywacyjne przejawiają się zatem przez transformacje formalne lub komunikacyjne (Wojtak 2004: 307), np. rozwijanie (abstrakt, referat/artkuł), komponowanie (prezentacja, artykuł), dopowiadanie (prezentacja, referat), uzupełnianie (hand-out, referat).

Istnienie zarysowanych powyżej związków uzasadnia także interpretację wymienionych realizacji w kontekście układu stratyfikacyjnego, w którym artykuł i referat to formy prymarne (podstawowe) w przestrzeni konferencyjnej, zaś prezentacja i hand-out oraz abstrakt¹⁴, streszczenie to formy pokrewne tworzące *continuum* gatunkowe. Inspirując się teorią M. Wojtak, można w odniesieniu do przywoływanych realizacji zastosować określenie „kolekcja gatunków”.

Referat, prezentacja, hand-out tworzą gatunkową triadę konferencyjną, razem niosą sens globalny komunikatu. Prezentacja konferencyjna i hand-out bez referatu stają się trudne w odbiorze, czasami wręcz niemożliwe (por. Zał. 3), mimo tego, iż w pewnych sytuacjach postępująca ikonizacja wprowadza jednocześnie prostszy model wymiany myśli (por. Zał. 4). W przypadku wspomnianej gatunkowej triady konferencyjnej, a także samej prezentacji można również wskazywać na występowanie zjawiska wtórnej oralności (Ong 1992):

13. Por. też Wittgensteinowską kategorię podobieństwa rodzinnego (Wittgenstein 1972).

14. Prezentacja, hand-out, abstrakt można potraktować jako gatunki okołokonferencyjne. Por. termin M. Zielińskiego „języki okołoprawne” (Zieliński 1999).

- a) wielokodowość, działania aktywizujące różne zmysły – multimodalność (multisensoryczność),
- b) współistnienie kodu werbalnego i niewerbalnego,
- c) unaoznaczanie zamiast referowania,
- d) opisywanie świata w kategoriach opozycyjnych – poszukiwanie przeciwieństw (tabele, zestawienia itp.),
- e) empatia i zaangażowanie,
- f) addytywność,
- g) nagromadzenie i redundancja treści,
- h) znaczenie informacji.

Gatunkową triadę konferencyjną cechuje, o czym już wspomiano, procesualne współwystępowanie elementów werbalnych oraz ikonicznych, analogicznie do procesualnego ujęcia tekstu, tekstu traktowanego jako zdarzenie komunikacyjne¹⁵. Osadzenie w sytuacji mówienia powoduje, że tekst nabiera sensu wobec odbiorcy, sam odbiorca nadaje sens wydarzeniu. Procesualność tekstu oznacza zatem, że strumień mowy czy zapis graficzny zaczyna posiadać sens dopiero dzięki odbiorcy, a każda konkretyzacja przynosi nowe odczytanie, które zależy zarówno od skuteczności kodowania (aktywności nadawcy) i dekodowania (aktywności odbiorcy), jak i od czynników pozatekstowych. Pojmowanie to jest zgodne z koncepcją narracji jako postawy kognitywnej, tj. sposobu rozumienia świata; to dynamiczne spotkanie, perspektywa dialogu, wielości nieliniarnych odczytań¹⁶. Każdy fragment rzeczywistości jest potencjalnym znakiem do odczytania, co oznacza, że człowiek z założenia traktuje wszystkie elementy przekazu jako coś sensownego. Poznawanie świata jest poszukiwaniem i tworzeniem sensów, jest aktem kreacji. Rozumienie bowiem to stwarzanie spójnej całości, próba stworzenia czy nadania sensu. Przy czym rozumienie i interpretacja komunikatu odbywają

15. Zob. też pojęcie tekstu kultury: Żółkiewski (1975 i 1988); Mazur i Rzeszutko-Iwan (red. 2006a i 2006b).

16. Por. też Bachtinowskie rozumienie interakcyjności czy dialogowości (Bachtin 1986).

się zawsze w relacji do konkretnie osadzonej, spójnej siatki pojęciowej, która porządkuje i hierarchizuje pojawiające się nowe informacje (Filmore 1982), wiąże się z określonym sposobem myślenia i widzenia świata.

Osoby odbierające prezentację patrzą i słuchają, przy czym obraz z jednej strony poszerza sposób postrzegania, z drugiej jednak rozprasza, odciąga od słowa mówionego. Budowa ludzkiego mózgu nie umożliwia pełnej równoległej percepcji kanałem wzrokowym i słuchowym, mimo pewnej podzielności uwagi człowieka. Odbiorca nie skupia się w maksymalnym stopniu na wygłaszanym referacie. Trudniej jest mu rozważać, notować. Zachowanie odbiorcy może zostać ograniczone do przepisywania informacji ze slajdów prezentacji (ewentualnie robienia zdjęć). Jednak, co ważne, mimo okulocentryzmu komunikacji, stosowane zestawienia, tabele itp. opierają się w znacznej mierze na kodzie werbalnym (Hopfinger 1997: 11). W przypadku prezentacji konferencyjnej występują dwa modele postępowania nadawcy:

- 1) najpierw pojawia się słowo mówione, potem jego graficzne potwierdzenie w postaci wykresów, schematów, tabel wizualizujących tekst;
- 2) przedstawianie wykresów, schematów, tabel, a następnie wprowadzanie ustnego słownego komentarza.

Tabele, wykresy, zestawienia stanowią przy tym echo zachowań agonicznych, polegających na opisywaniu świata w kategoriach opozycyjnych, nastawionych na poszukiwanie przeciwieństw (Huizinga 1985; Eliade 1993). Może się także w prezentacji pojawić chęć unaoczniania treści, zamiast ich referowania, a także subiektywny punkt widzenia, co w konsekwencji pod względem konceptualnym (poznawczym) powoduje, iż tekst staje się oralny w sensie W. Onga.

Przywoływanym tekstom, w których ukonkretnia się jeden obiekt mentalny, można również przypisać cechy nagromadzenia, redundancji, addytywności informacji. Artykuł, referat, hand-out itp. tworzą łańcuchy

tekstowe, które łączy tzw. efekt echa, polegający na powtarzalności pewnych treści przy jednoczesnym braku pełnej identyczności tych treści.

Wykresy, schematy, tabele to racjonalne i logiczne komunikaty, które za pomocą kodu wizualnego (i werbalnego) dostarczają odbiorcy empirycznych, naukowych danych na jakiś temat. Działanie nadawcy ma także charakter aksjologiczny, ponieważ wyróżnienie pewnych elementów zyskuje społeczną wartość, np. góra – dół na slajdzie: generalizacja, uogólnienie – przykłady, konkrety, dane. Przy czym zdjęcia, wykresy, schematy i graficznie przedstawiane dane statystyczne nadają tekstom wysoką rangę, a jednocześnie postępująca ikonizacja komunikacji sprawia, że dominować zaczyna prostszy model wymiany myśli – kiedy mówimy, czynimy to w sposób prostszy. Można zatem zauważyć ekspansję wizualnego i nielinearnego modelu odbioru, a także rosnącą liczbę stosowanych znaków ikonicznych (obrazów).

Dyskurs naukowy przechodzi obecnie wielką zmianę. Jednocześnie te metamorfozy są wpisane w samą jego naturę. U jego podstaw leży bowiem istnienie elastycznego, twórczego, intuicyjnego myślenia połączonego z analitycznym procesem badawczym, opartym na twardych faktach i niezbitych dowodach, dopuszczającym, a wręcz domagającym się krytycznych ocen.

Bibliografia

Bartmiński, Jerzy

1992 „Streszczenie w aspekcie typologii tekstów”, w: Teresa Dobrzyńska (red.), 7–14.

1998 „Tekst jako przedmiot tekstologii lingwistycznej”, w: Jerzy Bartmiński i Barbara Boniecka (red.), 9–27.

Bartmiński Jerzy (red.)

1993 *Encyklopedia kultury polskiej XX wieku*, t. 2: *Współczesny język polski*. Wrocław: Wydawnictwo UMCS.

Bartmiński Jerzy i Barbara Boniecka (red.)

1998 *Tekst – problemy teoretyczne*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.

- Bachtin, Michaił
1986 *Estetyka twórczości słownej*, przeł. Danuta Ulicka. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Bilut-Homplewicz, Zofia, Waldemar Czachur i Marta Smykała (red.)
2009 *Lingwistyka tekstu w Polsce i w Niemczech. Pojęcia, problemy, perspektywy*. Wrocław: Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe.
- Dijk, Teun A. van (red.)
2001 *Dyskurs jako struktura i proces*, przeł. Grzegorz Grochowski. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Dobrzyńska Teresa (red.)
1992 *Typy tekstów. Zbiór studiów*. Warszawa: Wydawnictwo PWN.
- Duszak, Anna
1998 *Tekst, dyskurs, komunikacja interkulturowa*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
2012 „Centra, hybrydy i zmiana społeczno-dyskursywna”, w: Tomasz Piekot i Marcin Poprawa (red.), 9–25.
- Duszak Anna, Anna Jopek-Bosiacka i Grzegorz Kowalski (red.)
2015 *Tekst naukowy i jego przekład*. Kraków: Universitas.
- Eliade, Mircea
1993 *Sacrum, mit, historia: wybór esejów*, przeł. Anna Tatar-kiewicz. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Filmore, Charles
1982 „Frame semantics”, w: The Linguistic Society of Korea (red.), 111–137.
- Gajda, Stanisław
1990 *Współczesna polszczyzna naukowa. Język czy żargon?* Opole: Instytut Śląski.
1993 „Gatunkowe wzorce wypowiedzi”, w: Jerzy Bartmiński (red.), 245–259.
- Grzmil-Tylutki, Halina
2012 „Francuska analiza dyskursu i jej recepcja w Polsce”, w: Tomasz Piekot i Marcin Poprawa (red.), 45–61.
- Hopfinger, Maryla
1997 *Kultura audiowizualna u progu XXI wieku*. Warszawa: Instytut Badań Literackich.
- Huizinga, Johan
1985 *Jesień średniowiecza*. Warszawa: Vis-a-vis Etiuda.

- Lull, James (red.)
2001 *Culture in the Communication Age*. London–New York: Wydawnictwo Marquardt.
- Mazur, Jan i Małgorzata Rzeszutko-Iwan (red.)
2006a *Teksty kultury – oblicza komunikacji XXI wieku*, t. 1. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
2006b *Teksty kultury – oblicza komunikacji XXI wieku*, t. 2. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Ong, Walter
1992 *Oralność i piśmienność. Słowo poddane technologii*, przeł. Józef Japola. Lublin: Wydawnictwo RW KUL.
- Piekot Tomasz i Marcin Poprawa (red.)
2012 *Analiza dyskursu. Centrum – peryferie*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Pisarek Walery (red.)
1999 *Polszczyzna 2000. Orędzie o stanie języka na przełomie tysiącleci*. Kraków: Wydawnictwo UJ.
- Próchniak Wioletta i Magdalena Smoleń-Wawrzusiszyn (red.)
2016 *Nauczanie języka polskiego jako obcego. Tradycje i innowacje*, t. 1. Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Rose, Gillian
2010 *Interpretacja materiałów wizualnych. Krytyczna metodologia badań nad wizualnością*, przeł. Ewa Klekot. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Rzeszutko, Małgorzata
2003 *Rozprawa sądowa w świetle lingwistyki tekstu*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
- Rzeszutko-Iwan, Małgorzata
2009 „Pojęcie tekstu w badaniach tekstologicznych”, w: Zofia Bilut-Homplewicz, Waldemar Czachur i Marta Smykała (red.), 57–69.
2015 *Zarys paradygmatu strategii w przestrzeni dyskursu publicznego (przesłuchania sądowe a/i wywiady radiowe)*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.
2016 „Pedagogika CLIL, czyli o nauczaniu językowo-przedmiotowym na lektoracie języka polskiego jako obcego”, w: Wioletta Próchniak i Magdalena Smoleń-Wawrzusiszyn (red.), 331–347.

Skibiński, Adam

2003 *Homo significus: autorozprawa o poznaniu-języku*.
Warszawa: Wydawnictwo Imex-Graf.

The Linguistic Society of Korea (red.)

1982 *Linguistics in the Morning Calm. Selected Papers from SICOL-1981*. Seoul: Hanshin Publishing Company.

Trzebiński, Jerzy (red.)

2001 *Narracja jako sposób rozumienia świata*. Gdańsk:
Wydawnictwo GWP.

Watzlawick Paul, Janet Beavin Bavelas i Don D. Jackson

1967 *Pragmatics of Human Communication*. New York:
Wydawnictwo Norton & Company.

Wilkoń, Aleksander

2002 *Spójność i struktura tekstu*. Kraków: Wydawnic-
two Universitas.

Wittgenstein, Ludwik

1972 *Dociekania filozoficzne*, przeł. Bogusław Wolniewicz.
Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Wojtak, Maria

2004 *Gatunki prasowe*. Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Zieliński, Maciej

1999 „Języki prawne i prawnicze”, w: Walery Pisarek (red.),
50–75.

Żółkiewski, Stefan

1975 „Niektóre problemy semiotyki kultury”, *Studia Semio-
tyczne* VI: 13–28.

1988 *Teksty kultury*. Warszawa: Państwowe Wydawnic-
two Naukowe.

Załącznik 1. Zgłoszenie na konferencję – abstrakt¹⁷

Tytuł: Nauczanie językowo-przedmiotowe na lektoracie JPJO

Lektorat języka polskiego jako obcego na poziomie zaawansowanym – czego i jak uczyć? Studenci obok umiejętności językowych powinni zdobywać możliwie najszerszy zakres wiedzy z różnych obszarów, zatem mamy tu do czynienia z nauczaniem językowo-przedmiotowym.

Celem wystąpienia będzie odpowiedź na pytanie, czy idea zintegrowanego uczenia się treści przedmiotowych i języka jest obecnie innowacyjnym podejściem w nauczaniu, czy pedagogika CLIL (*Content and Language Integrated Learning*) jest rzeczywiście podejściem innowacyjnym.

Cele poznawcze (kognitywne) jawią się jako nadrzędne. Bardzo ważna jest kwestia motywacji, zdobywanie nowych umiejętności z różnych dziedzin. Język obcy nie jest celem, lecz narzędziem do uzyskania odpowiedzi na pytania, dyskusowania, analizowania. Duży nacisk kładzie się na myślenie, samodzielność, kreatywność, analizowanie i syntezę. Służy temu język. Przy czym język ten nie jest rozumiany jako słowa oraz gramatyka, lecz jako narzędzie komunikacji, czyli kontaktu z drugim człowiekiem. Podejście takie sprzyja tym samym przezwyciężeniu barier komunikacyjnych w języku obcym, poznaniu kultury i „żywego języka”, możliwości dialogu międzykulturowego. Niezwykle istotna jest także postawa lektora, gdyż aktywny lektor to aktywny, otwarty student/słuchacz.

Reasumując, wiedza jest narzędziem dalszego rozwoju, a nie celem samym w sobie. Język stanowi medium, narzędzie zdobycia wiedzy i umiejętności, bowiem chęć zrozumienia, poznania i działania to postawy i umiejętności potrzebne w społeczeństwie przyszłości.

---

17. Międzynarodowa Konferencja Naukowa *Nauczanie języka polskiego jako obcego. Tradycje i innowacje*, Lublin, 26–27 września 2014 r. (referat: M. Rzeszutko-Iwan pt. *Nauczanie językowo-przedmiotowe na lektoracie języka polskiego jako obcego*).

Załącznik 2. Streszczenie artykułu (Rzeszutko-Iwan 2016: 331)¹⁸

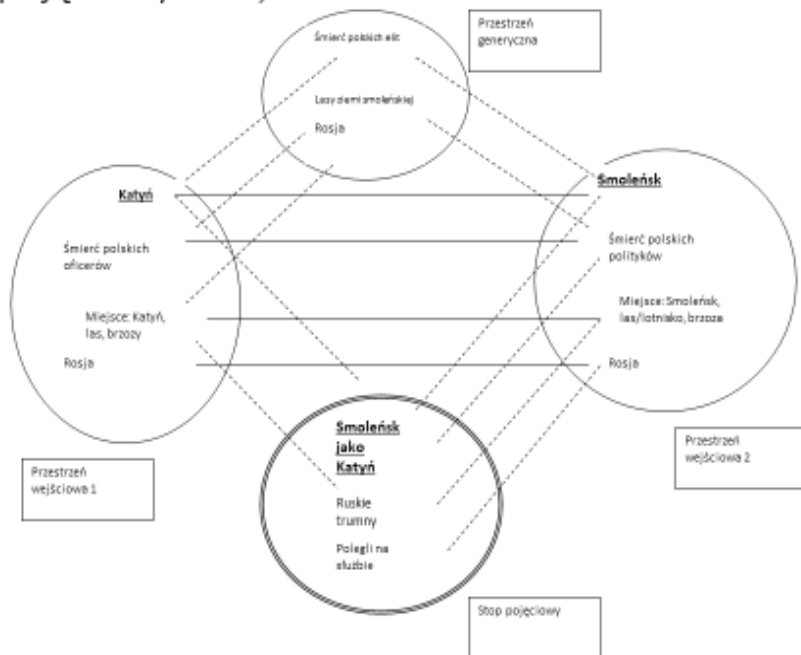
Pedagogika CLIL, czyli o nauczaniu językowo-przedmiotowym na lektoracie języka polskiego jako obcego

Celem artykułu jest odpowiedź na pytanie, jak można wykorzystywać ideę zintegrowanego uczenia/uczenia się treści przedmiotowych i języka oraz czy pedagogika CLIL (*Content and Language Integrated Learning*) jest rzeczywiście podejściem innowacyjnym w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Autorka niniejszego opracowania uważa, że osoby uczące się języka obcego obok umiejętności językowych powinny zdobywać wiadomości z różnorodnych, nawet odległych od siebie obszarów wiedzy. Zachodzi zatem w takiej sytuacji zjawisko nauczania językowo-przedmiotowego, zobrazowane na przykładzie prezentacji i pracy z tekstem. Cele poznawcze (kognitywne) jawią się jako nadrzędne. Wiedza jest narzędziem rozwoju, a nie celem samym w sobie. Język stanowi medium, narzędzie zdobycia wiedzy i umiejętności, bowiem chęć zrozumienia, poznania i działania to postawy i umiejętności potrzebne w społeczeństwie przyszłości. Język obcy nie jest celem, lecz narzędziem do uzyskania odpowiedzi na pytania, dyskusowania, kontaktu z drugim człowiekiem. Podejście takie sprzyja przezwyciężeniu barier komunikacyjnych w języku obcym, poznaniu kultury, możliwości dialogu międzykulturowego. Niezwykle istotna jest także postawa lektora, gdyż aktywny i otwarty uczący się to jednocześnie aktywny lektor, którego działania pedagogiczne podlegają ocenie.

Podejście CLIL można zatem skonstruować jako 4 x C: 1) *content* – nowe treści, 2) *communication* – naturalna sytuacja komunikacyjna, 3) *cognition* – rozwiązywanie problemów, 4) *culture* – wielo-/odmienność kulturowa.

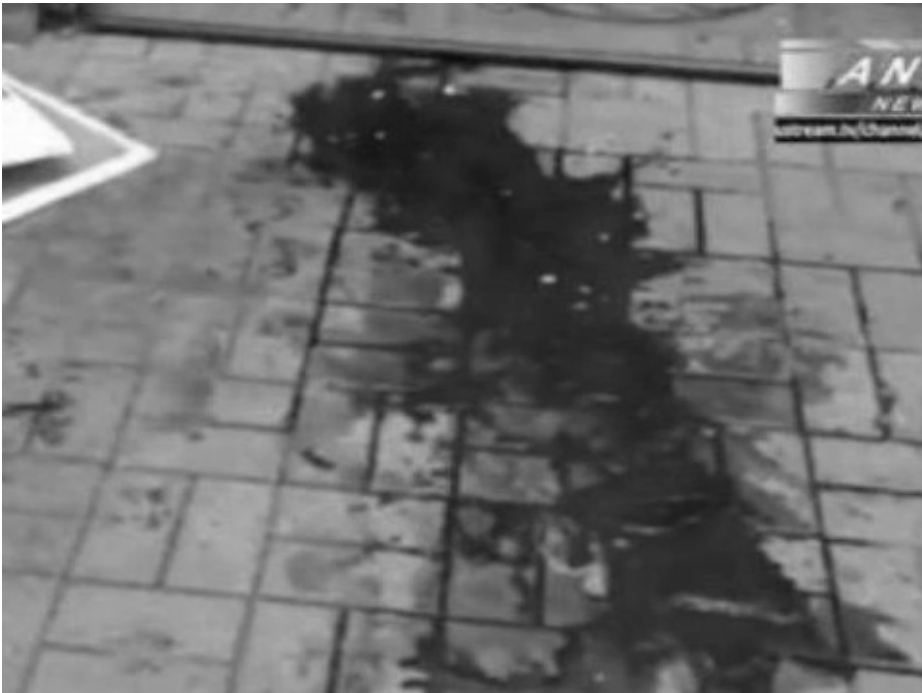
---

18. Zmiana tytułu streszczenia i wydrukowanego artykułu w stosunku do zgłoszenia i abstraktu (Załącznik 1).

Załącznik 3. Slajd z prezentacji¹⁹Stop pojęciowy: *Katynio-Smoleńsk*

19. Slajd z prezentacji do referatu K. Skowronek i M. Rutkowskiego *Nazwy własne w sferze publicznej* wygłoszonego podczas XI Forum Kultury Słowa, Olsztyn, 12–13 października 2017 r. Jednostkowy przywołany slajd bez znajomości treści referatu/artykułu jest nieczytelny i niesie tylko asocjacje związane z wymienionymi miejscami i wydarzeniami. Potwierdza tym samym fakt istnienia gatunkowej triady konferencyjnej.

Załącznik 4. Zdjęcie „Krew na ulicy”²⁰

20. https://www.google.pl/search?q=krew+na+ulicy&client=firefox=-b&dcr0=&tbnisch&source=iu&ictx=1&fir=A4mTtQyH1YVIPM%253A%252CieHbU18rEUwd1M%252C_&usg=__xM2Mg4xvo-3G19ecvuG1ilq41wo%3D&sa=X&ved=0ahUKEwjKtuDDtrXZAhULvFkKHaLOAh8Q9QEIOTAC&biw=1138&bih=545#imgrc=QPC2DmInCGidsM: Zdjęcie stanowi jednoznaczny przekaz: przemoc, zbrodnia, śmierć. Jest czytelne nawet bez komentarza słownego, w przeciwieństwie do Zał. 3.